

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.4.13>

ЛУК'ЯНЧУК М.О.

**ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА
В УМОВАХ ГУМАНІТАРНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ**

**THE CONCEPT OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL MECHANISM
FOR THE IMPLEMENTATION OF STATE POLICY IN THE SPHERE
OF CONSTRUCTION IN THE CONDITIONS
OF THE HUMANITARIAN CRISIS IN UKRAINE**

У статті здійснено комплексне дослідження адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері будівництва в умовах гуманітарної кризи в умовах сучасних викликів, спричинених війною, гуманітарною кризою та необхідністю адаптації до європейських стандартів. Автор аналізує еволюцію наукових підходів до розуміння категорій «механізм», «правовий механізм» та «адміністративно-правовий механізм», виокремлюючи їх значення у загальній системі адміністративного права. Особлива увага приділяється науковим підходам різних вчених, здійснюється їх аналіз, а також наголошується на перевагах і недоліках відповідних підходів. У роботі доведено, що сучасний адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики у сфері будівництва в умовах гуманітарної кризи не може обмежуватися виключно декларативними положеннями законодавства, а потребує інтеграції комплексних адміністративно-правових інструментів, процедурного упорядкування та посилення інституційної взаємодії. Аргументовано, що в умовах гуманітарної кризи правові механізми набувають відновлювально-захисного характеру, спрямованого на забезпечення базових соціальних прав людини, передусім права на житло, медичну допомогу, соціальне забезпечення та відновлення інфраструктури. Резюмовано, що ефективна реалізація державної політики у сфері будівництва в умовах гуманітарної кризи можлива безпосередньо за умови поєднання правових, організаційних та інституційних засобів у єдиній адміністративно-правовій системі, здатній швидко адаптуватися до кризових змін і забезпечувати захист прав людини. Зроблено висновок, що адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики у сфері будівництва в умовах гуманітарної кризи постає як інтегроване, багатопланове явище, яке не може бути зведене безпосередньо до сукупності правових норм чи інституційної системи. Його сутність полягає у поєднанні взаємопов'язаних правових, організаційних, процедурних та інституційних елементів, що функціонують у межах єдиної цілісної конструкції. Virізняльною рисою цього механізму є його динамічність і здатність до адаптації, адже в умовах кризових викликів він трансформується у напрямі спрощення дозвільних процедур, впровадження спеціальних адміністративних режимів, прискорення фінансово-контрольних процесів та гармонізації із міжнародними стандартами. У такому вимірі він виконує подвійну функцію.

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм, будівництво, державна політика, гуманітарна криза, адміністративно-правове регулювання, воєнний стан, повоєнна відбудова, адміністративно-правове забезпечення прав громадян.

The article presents a comprehensive study of the administrative and legal mechanism for implementing state policy in the field of construction in the context of a humanitarian crisis in the context of modern challenges caused by war, a humanitarian crisis and the need to adapt to European standards. The author analyzes the evolution of scientific

approaches to understanding the categories of "mechanism", "legal mechanism" and "administrative and legal mechanism", highlighting their significance in the general system of administrative law. Special attention is paid to the scientific approaches of various scientists, their analysis is carried out, and the advantages and disadvantages of the respective approaches are emphasized. The paper proves that the modern administrative and legal mechanism for implementing state policy in the field of construction in conditions of humanitarian crisis cannot be limited exclusively to declarative provisions of the legislation, but requires the integration of complex administrative and legal instruments, procedural regulation and strengthening of institutional interaction. It is argued that in conditions of humanitarian crisis, legal mechanisms acquire a restorative and protective nature, aimed at ensuring basic social human rights, primarily the right to housing, medical care, social security and infrastructure restoration. It is summarized that the effective implementation of state policy in the field of construction in conditions of humanitarian crisis is possible directly provided that legal, organizational and institutional means are combined in a single administrative and legal system capable of quickly adapting to crisis changes and ensuring the protection of human rights. It is concluded that the administrative and legal mechanism for implementing state policy in the field of construction in the context of a humanitarian crisis appears as an integrated, multifaceted phenomenon that cannot be reduced directly to a set of legal norms or an institutional system. Its essence lies in the combination of interrelated legal, organizational, procedural and institutional elements that function within a single holistic structure. A distinctive feature of this mechanism is its dynamism and ability to adapt, because in the context of crisis challenges it is transformed in the direction of simplifying permitting procedures, introducing special administrative regimes, accelerating financial and control processes and harmonizing with international standards. In this dimension, it performs a dual function.

Key words: *administrative and legal mechanism, construction, state policy, humanitarian crisis, administrative and legal regulation, martial law, post-war reconstruction, administrative and legal provision of citizens' rights.*

Постановка проблеми. Актуальність понятійно-категоріального апарату адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері будівництва в умовах гуманітарної кризи зумовлена складністю й багатовимірністю тих викликів, які постають перед державою та суспільством у ситуаціях війни, масових руйнувань і необхідності відновлення соціально важливої інфраструктури. Будівництво, як базова складова національної економіки і водночас стратегічний інструмент забезпечення соціальної безпеки, стає визначальним чинником стабілізації суспільних відносин і гарантування прав людини в умовах надзвичайних обставин.

В умовах воєнного стану та масштабних гуманітарних криз питання швидкого і водночас належним чином законодавчо врегульованого відновлення житлового фонду, критичної інфраструктури та об'єктів соціального призначення виходять на перший план. Вони потребують як економічних ресурсів, так і чітко визначеного адміністративно-правового інструментарію, здатного забезпечити баланс між оперативністю управлінських рішень і верховенством права. Саме тому дослідження поняття адміністративно-правового механізму у цій сфері має як теоретичне, так і прикладне значення, адже сприяє вибудові моделі ефективного державного управління у кризових та післякризових умовах.

Важливість тематики зумовлюється також тим, що у сучасній доктрині адміністративного права спостерігається різновекторність підходів до розуміння категорії «адміністративно-правовий механізм»: від її вузького трактування як сукупності правових засобів до комплексного бачення як системи правових, інституційних, організаційних та процедурних елементів. Узагальнення цих підходів у контексті специфіки гуманітарної кризи створює підґрунтя для формування нової доктринальної позиції, що відповідає реаліям воєнного стану та потребам повоєнної відбудови.

Стан дослідження. Проблематика адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері будівництва в умовах гуманітарної кризи знайшла відображення у працях ряду науковців, серед яких потрібно відмітити, насамперед, наступних: О.М. Вінник, Я.В. Гуменюк, О.М. Даденко, О.Ю. Дрозд, О.В. Запотоцька, Г.Л. Знаменський, Ю.О. Коваленко, П.П. Кривошеїн, А.В. Матвійчук, І.М. Миронець, В.В. Олійник, П.С. Покатаєв, О.О. Санжара,

В.А. Ціленко, О.В. Шаповалова, С.О. Шатрава, Т.А. Шумейко, В.В. Юрко та інші. Попри наявність значного масиву наукових праць, присвячених дослідженню адміністративно-правових заasad державної політики у сфері будівництва в умовах стабільного розвитку, переважна більшість із них обмежується аналізом правових та організаційних аспектів у мирний період. Натомість проблематика трансформації адміністративно-правових механізмів регулювання у ситуаціях воєнних викликів та масштабних гуманітарних криз залишається фрагментарно висвітленою й потребує подальшого системного наукового опрацювання.

Мета статті – проаналізувати та сформулювати авторське поняття адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері будівництва в умовах гуманітарної кризи.

Виклад основного матеріалу. Згідно тлумачного словника поняття механізм буквально означає внутрішнє взаємне розташування елементів, усталену систему чого-небудь, стани та процеси, які в сукупності утворюють усталене явище (зокрема дане слово трактується як пристрій чи метод [1, с. 523]). Саме вихідна мовна інтерпретація дозволяє встановити первинні смислові орієнтири, на основі яких вибудовується правова доктрина. У науковому обігу термін «механізм» традиційно використовується для позначення внутрішньої структури, впорядкованої системи елементів та зв'язків, що забезпечують функціонування певного явища. Це означає, що у сфері публічно-правового регулювання, а особливо в адміністративному праві, «механізм» доцільно розглядати як абстрактне поняття, а також як сукупність інституційних, організаційних і нормативних компонентів, які у взаємодії формують цілісний процес реалізації державної політики.

Взагалі, категорія «правовий механізм» застосовується зазвичай у теорії державного управління для позначення множинності правових інструментів, застосування, яких дає можливість досягти поставленої мети [2, с. 378]. Правовий механізм у контексті доктрини адміністративного права має ключове значення для формування адекватного понятійного апарату у дослідженні реалізації державної політики у сфері будівництва в умовах гуманітарної кризи. Як слушно зазначає О.Г. Рогова, у науці державного управління вказаний термін використовується для позначення множинності правових інструментів, що у взаємодії дозволяють досягати поставлених завдань і цілей.

На думку Т.І. Тарахонич правовий механізм – певна конструкція, яка передбачає дію послідовно організованих юридичних засобів, що дають змогу досягти конкретної юридичної цілі з дотриманням відповідної процедури. Кожна ланка такого механізму є самостійним комплексом юридичних засобів [3, с. 13]. Відповідна характеристика акцентує увагу на процесуальній упорядкованості та цільовій спрямованості. Процесуальна упорядкованість означає, що правовий механізм є структурованою системою, де кожна ланка виконує чітко визначену функцію. Це положення надзвичайно важливе у сфері будівництва в умовах гуманітарної кризи, адже передбачає необхідність створення процедур, які дозволяють швидко реагувати на виклики, водночас забезпечуючи юридичну передбачуваність і підзвітність. Впровадження спрощених дозвільних процедур, прозорих механізмів фінансування та контрольних інструментів набуває тут системного характеру, формуючи нерозривну послідовність дій. Цільова спрямованість відображає орієнтацію механізму на досягнення конкретного юридичного результату. У нашому випадку таким результатом є забезпечення реалізації права громадян на житло, створення безпечного середовища та відновлення інфраструктури в умовах війни та гуманітарної кризи загалом. Таким чином, правовий механізм у сфері державної політики з питань будівництва, окрім регулятивного, набуває характеру відновлювально-захисного інструменту.

С.Г. Стеценко характеризує механізм адміністративно-правового регулювання як сукупність правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права [4, с. 624]. Відповідна позиція полягає у тому, що автор акцентує увагу на інструментальному аспекті правового регулювання, тобто на визначенні конкретних правових засобів як ключових елементів механізму.

Свою чергою К.В. Муравйов розглядає механізм реалізації державної політики як систему організаційно-правових та інших засобів і заходів, а також інституцій (установ, організацій тощо), якими вони втілюються (впроваджуються, реалізуються) у життя, спрямованих на забезпечення виконання завдань і досягнення цілей державно-управлінської діяльності у певній сфері [5, с. 55]. Науковець доречно підкреслює, що механізм реалізації політики не зводиться безпосередньо до сукупності норм права чи юридичних засобів, а включає організаційні структури та практичні заходи, без яких правові приписи залишаються декларативними. Для сфери будівництва в умовах гуманітарної кризи це особливо важливо, адже правові інструменти повинні бути

підкріплені ефективною роботою спеціалізованих державних органів, місцевого самоврядування, а також координацією з міжнародними організаціями та приватними суб'єктами.

С.В. Іванов під адміністративно-правовим механізмом реалізації державної політики розуміє динамічну сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих у певній послідовності адміністративно-правових засобів, за допомогою яких забезпечується та реалізується складова політики держави у відповідній сфері [6, с. 7–8]. Адміністративно-правовий механізм слід розуміти як постійно оновлювану систему, здатну адаптуватися до нових соціальних викликів і змін політичних пріоритетів. Для сфери будівництва в умовах гуманітарної кризи така риса є особливо значущою: адміністративні процедури і правові засоби повинні оперативно трансформуватися відповідно до реальних потреб відновлення інфраструктури, збереження житлового фонду та захисту прав внутрішньо переміщених осіб.

Наприклад, С.М. Алфьоров під адміністративно-правовим механізмом пропонує розуміти систему правових засобів, які інтегровані й організовані таким чином, що дозволяють послідовно та ефективно забезпечити правове регулювання суспільних відносин нормами адміністративного права [7, с. 40]. Організаційна впорядкованість правових засобів, на якій наголошує автор, передбачає їх структуровану послідовність, що дозволяє уникнути хаотичності у правозастосуванні. Це особливо важливо у кризових ситуаціях, де будь-які правові та управлінські заходи мають бути як оперативними, так і чітко організованими, аби забезпечити баланс між швидкістю прийняття рішень і вимогами правової визначеності.

А.В. Боровик та А.В. Томчук пропонують розуміти під адміністративно-правовим механізмом систему пов'язаних між собою структурно-організаційних (органи державної влади, а також засоби, методи, важелі, процедури, правові норми, стимули, способи, інструменти, принципи) та структурно-функціональних (організація управлінських процесів, функціональна діяльність, послідовна реалізація дій) елементів, використовуючи які компетентні органи державної влади та місцевого самоврядування здійснюють цілеспрямований вплив на суспільні відносини у відповідній сфері [8, с. 50]. У контексті будівництва в умовах гуманітарної кризи така складова має визначальне значення, адже передбачає залучення різних суб'єктів публічної влади (центральної влади, місцевих адміністрацій, органів місцевого самоврядування) до відновлювальних процесів.

В.В. Середя, Ю.С. Назар і К.М. Костовська також описують механізм адміністративно-правового регулювання як сукупність адміністративно-правових засобів, але додають, що за їх допомогою здійснюється вплив на відносини, що виникають у процесі публічного управління, притягнення до адміністративної відповідальності чи вирішення публічно-правового спору адміністративним судом [9, с. 25]. Наголос на судовому розгляді публічно-правових спорів розширює межі поняття механізму адміністративно-правового регулювання, адже означає, що адміністративно-правовий механізм не обмежується нормотворчістю та управлінськими процедурами, а охоплює й інституційну гарантію захисту прав – діяльність судів. Для сфери будівництва в умовах гуманітарної кризи судовий контроль стає гарантією дотримання балансу між державними інтересами у відновленні та правами громадян, зокрема щодо права на житло, компенсацію збитків чи оскарження неправомірних управлінських рішень.

Т.А. Шумейко доходить висновку, що адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики – це юридична конструкція, якою окреслено засновану на нормах чинного законодавства взаємоузгоджену систему нормативно-правових, інституційних, правозастосовних й організаційних форм і засобів, які сукупно, цілісно та послідовно впливають на суб'єкти, відносини і процеси у відповідній сфері [10, с. 125]. Організаційна складова відображає управлінську природу адміністративно-правового механізму: планування, координацію, моніторинг і контроль. У кризових умовах ця складова набуває вирішального значення, адже саме від організації залежить здатність держави оперативно мобілізувати ресурси, уникати дублювання функцій та запобігати зловживанням.

Д.В. Кіблик розкриває зміст вказаного механізму як комплексну систему правових інструментів, спеціальних правових процесів та адміністративних процедур, визначених адміністративно-правовими нормами, за допомогою яких суб'єктами владних повноважень (насамперед органами публічного адміністрування) здійснюється цілеспрямована, злагоджена, впорядкована, цілісна та планова діяльність щодо втілення державної політики у відповідній сфері [11, с. 231–232]. У концепції Д.В. Кіблика чітко відображений принцип плановості та цілісності реалізації державної політики. Це означає, що адміністративно-правовий механізм функціонує не стихійно, а в межах стратегічно вибудованої державної політики, що передбачає визначення пріоритетів, координацію між різними рівнями публічної влади та системний моніторинг

результатів. Для будівельної галузі в умовах кризи плановість дозволяє уникати хаотичності у відбудові, а цілісність забезпечує єдність державної політики з місцевими потребами.

Отже, підсумовуючи вищенаведене можна резюмувати, що адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики у сфері будівництва в умовах гуманітарної кризи доцільно визначати як взаємоузгоджену, динамічну та багаторівневу систему, що включає автономні, але взаємопов'язані комплекси нормативно-правових приписів, інституційних структур, адміністративних процедур і спеціальних організаційно-правових заходів, що функціонують у єдності з процесуально впорядкованими правозастосовними формами та судовим контролем, спрямованими на досягнення публічно значущих результатів – відновлення зруйнованої інфраструктури, забезпечення житлом громадян та гарантування безпечного середовища проживання в умовах надзвичайних викликів.

Висновки. Таким чином, доцільно підсумувати, що адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики у сфері будівництва в умовах гуманітарної кризи постає як інтегроване, багатопланове явище, яке не може бути зведене безпосередньо до сукупності правових норм чи інституційної системи. Його сутність полягає у поєднанні взаємопов'язаних правових, організаційних, процедурних та інституційних елементів, що функціонують у межах єдиної цілісної конструкції. Вирізняльною рисою цього механізму є його динамічність і здатність до адаптації, адже в умовах кризових викликів він трансформується у напрямі спрощення дозвільних процедур, впровадження спеціальних адміністративних режимів, прискорення фінансово-контрольних процесів та гармонізації із міжнародними стандартами. У такому вимірі він виконує подвійну функцію. Так, з однієї сторони – регулятивну, що забезпечує упорядкування правовідносин у сфері будівництва, а з іншої – відновлювально-захисну, спрямовану на створення передумов для реалізації права громадян на житло, відбудови зруйнованої інфраструктури та гарантування соціальної безпеки населення. Важливою складовою є інституційна взаємодія, адже ефективність механізму значною мірою залежить від координації діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, міжнародних організацій та приватних суб'єктів, що надає правовим нормам реальної дієвості. У цьому контексті особливого значення набуває й юрисдикційний компонент, втілений у діяльності адміністративних судів, які виконують функцію гаранта правового захисту, забезпечуючи баланс між державними інтересами у сфері відбудови та правами громадян.

Список використаних джерел:

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Рогова О. Г. Механізми правові. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. Київ: НАДУ, 2011. Т. 2: Методологія державного управління. С. 378–380.
3. Тарахонюк Т. І. Механізм дії права, механізм регулювання, механізм реалізації права: особливості взаємодії. *Право*. 2010. Вип. 50. С. 12–18.
4. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навч. посіб. Київ: Атіка. 2007. 624 с.
5. Муравйов К. В. Поняття механізму реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2017. № 1. С. 48–56.
6. Іванов С. В. Адміністративно-правовий механізм реалізації державної митної політики в Україні: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2018. 45 с.
7. Алфьоров С. М. Заходи організаційно-правового характеру в адміністративно-правовому механізмі протидії корупції в ОВС. *Вісник Академії митної служби України*. Серія: Право. 2011. № 1. С. 39–43.
8. Боровик А.В., Томчук А.В. Адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики у сфері запобігання домашньому насильству. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2021. № 49. С. 49–52.
9. Серета В. В., Назар Ю. С., Костовська К. М. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 300 с.
10. Шумейко Т. А. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні : дис.... док. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2022. 504 с. URL: <https://cutt.ly/qrs2dDfX>
11. Кіблик Д. В. Наукові підходи до визначення дефініції «адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю». *Наукові записки*. Серія: Право. 2020. Вип.8. Спецвипуск. С. 228–233.